

Uit: Gedenkboek van de watersnood 1861 (deel 3)

Verhaal van hetgeen er tot **leniging der noden van den watersnood** in het Land van Maas en Waal is gedaan.

Waren voeding, dekking en kleding, de eerste behoeften, waarin in de Bommelerwaard en in de overstroomde gemeenten der provincie Noord-brabant moest worden voorzien.

In Maas en Waal daarentegen, dat wij thans voor de derde maal gaan bezoeken, stond de redding van mensen, die in doodsnoed verkeerden voorop.

De slachtoffers dreven daar op gevierendeelde daken van huizen, op schollen van ijs of op schelven van hooi, en hoe akelig, hoe hartverscheurend hun nood- en hulpgeschrei ook klonk.

In het begin was er geen mens, die het wagen durfde om de gevaren te trotseren

en een poging in het werk te stellen om hen te redden.

Neen, de moed daartoe werd toen nog bij niemand gevonden, zelfs de meest onverschrokken varensgezellen deinsden angstig terug voor die daad.

Omstreeks acht uur in de morgen, anderhalf uur nadat de dijkbreuk was ontstaan, gelukte het de burgemeester van Wamel, de Heer G. J. KOLFSCHOTEN, die bijna onmiddellijk op de plaats des onheils aanwezig was, de schippers CORNELIS, DIRK en JAN VAN DE WEERD over te halen om een poging te doen. Zij waren de eersten, die zich bereid verklaarden om hem op het water te

volgen, dat hoe langer hoe meer de gedaante van een ijszee verkreeg. Het kon niet missen of dit mooie voorbeeld moest de navolging van anderen wekken.

Een tweede schuit, door H. VAN KESSEL en A. ADAMS bemand, volgde dan ook spoedig, terwijl een derde, door G. HOL en P. BROUWER bevaren, mede van wal stak om, alles in het werk te stellen, de in nood verkerenden van gewisse dood te redden.

Na verloop van 2 uren waren deze schuiten, welke zich weldra bij elkander voegden, een aanzienlijk eind den polder in gekomen, doch werden toen zodanig door ijs en stroom overmeesterd, dat de burgemeester van Wamel, die inmiddels in de boot van van KESSEL en ADAMS over was gestapt, genoodzaakt werd zich zijwaarts af te laten drijven.

Na veel krachtsinspanning belandde hij bij het bos van den Hoogen Kamp. Van daaruit trachtten de stuurlieden zijn schuit in een rechte lijn naar den dijk te geleiden, doch hierin slaagden ze slechts gedeeltelijk.

Zij werden volledig ingesloten door het ijs. Intussen was dhr. KOLFSCHOTEN door de koud bevangen, hetgeen ANDRIES ADAMS bewoog om hem op zijne schouders te nemen en naar den vasten wal te dragen.

Deze tocht duurde ongeveer 10 minuten, terwijl de sterke man, die herhaalde malen struikelde met zijn last, zich tot aan zijn buik door ijs en water moest begeven.

De overige twee booten keerden enige tijd later met 16 mensen terug, die anders, een wisse prooi der golven zouden zijn geworden zouden zijn.

En heeft, behalve de burgemeester van Wamel, geen van deze mensen later een openlijk blijk van erkentelijkheid ontvangen ?

Natuurlijk, of denkt ge, dat de door hen met zoveel edele zelfopoffering geredde mensen hen ooit zullen vergeten ?

Wij geloven niet dat het door den Koning ingestelde ereteken hun zomaar geschonken is.
(zie hiervoor de afzonderlijk lijst van gedecoreerden)

Er zijn er in dit kader, bij die voor veel minder een onderscheiding hebben gekregen

Een verhaal uit de vorige aflevering verdient enige correctie:

Het betreft de 18 personen, welke met een krankzinnige op een hooischelf weggedreven waren.

Klopt dat getal wel en is dat niet in strijd met latere lezingen.

Oorzaak hiervan was dat de krankzinnige hier aanvankelijk niet bijgeteld was Uiteindelijk werden er slechts 4 van de 18 gered

KOOSJE VAN KESSEL — moet gelijktijdig met HENDRIKUS NIKKELS, JOHANNES NIKKELS en HENDRIKA VERMEULEN op een ijsschol zijn gaan drijven. JOHANNES NIKKELS, die al spoedig van die schol werd afgeslagen, heeft zich even als MARCELIS VAN DER VEN in een boom gered.

Zij en de twee overigen daarentegen zijn eerst de volgende dag, zijnde de 2e februari, des morgens om 9 uur, ter hoogte van het tolhuis tussen Wamel en Alphen, door JANSEN uit Alphen en twee zijner knechten, in een boot opgenomen en behouden aan wal gebracht.

Dat moet een indrukwekkende gebeurtenis, zijn geweest, en het weerzien van JOHANNES en HENDRIKUS NIKKELS, die elkaar zeker verloren waanden, zal wel alle beschrijving te boven gaan ?

Er waren meer van dergelijke voorvallen, die soms grotere indruk achter lieten
Zoals de redding van NICOLAAS ELZEN en zijn gezin.

Hoe ik er toe gekomen ben om den naam van dezen met dien van NIKKELS te verwarren, is gemakkelijk te verklaren.

In de aantekeningen, welke ik in der ijl op mijn tocht maakte, schreef ik hem verkort NIC. ELZ.

Wilt ge weten hoe ze elkander na een wrede scheiding weer terugvonden en omhelsden ?

Met 36 mensen op het dak hunner woning gevlucht, hielden zij zich aanvankelijk zooveel mogelijk bijeen.

Zodra echter die woning instortte, werd de vader in een tegenovergestelde richting weggerukt. De moeder met hare vier kinderen dreef op een stukje riet of stro, ter grootte van ongeveer 4 vierkante ellen, ver uit zijn oog.

Achtereenvolgens zag zij al hare buren en vrienden verdrinken.

Inmiddels werd de nood van vergaan voor haar zelve al groter en groter, ja reeds was zij ter halver lijve door het dak gezakt, waarover zij schier zieltogend van angst en lijden met haar armen lag uitgestrekt.

Juist op dat ogenblik was haar redding nabij

De boot, welke door JAN VAN DE WEERD, CORNELIS VAN DE WEERD en EVERT VAN KESSEL was bemand.

naderde haar, toen zij den dood voor ogen meende te hebben, zich verloren wanende en zich al voorbereidde, om voor eeuwig van hare kinderen te scheiden, zoals ze zich reeds gescheiden waande van haar man.

De beide schippers, die ternauwernood twee van de vijf konden bergen, daar zij anders zelf, ook omgekomen zouden zijn, lieten het eerst nog aan de beslissing van moeder en kinderen over, wie van hun de gelukkigen zouden zijn.

Daardoor ontstond een verwoede discussie over de volgorde van handeling.

Dacht men daarbij alleen aan zichzelf ? Integendeel, de kinderen wilden zonder hun moeder niet gaan, de moeder wilde zonder haar kinderen niet gaan.

De redders, die hierdoor ontroerd werden, maar niet anders handelen konden dan zij hadden voorgesteld, maakten er bijna met geweld een einde aan.

Na vele pogingen maakten zij zich meester van de moeder en één kind.

De 3 overige moesten zij achterlaten. Uiteindelijk wisten ze na herhaalde pogingen ook de andere kinderen te redden

Wat was er intussen met de vader gebeurd?

Ook deze bleef gespaard.

De volgende dag mochten ze elkaar in goede gezondheid ontmoeten.

En zo waren er meerdere voorvallen.

Maar daar zal ik nu niet verder op ingaan

Wat werd er door de verschillende Commissies van onderstand voor dit district t.b.v. de noodlijdenden gedaan.

Werkte er derhalve in dit district meer dan één Commissie ?

Behalve de plaatselijke en andere particuliere commissies telde ik minstens vier districtscommissies, die met de verzorging van de aan bijna alles gebrek hebbende slachtoffers waren belast.

Hoe werden zij daartoe in de gelegenheid gesteld?

Wel, door de Nederlandse weldadigheid, die met de dag toenam, en met den Koning aan het hoofd, hare gaven vermenigvuldigde naarmate de ellende groter werd.

In het bijzondere droegen hiertoe Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage, Groningen, Utrecht en andere belangrijke steden in ons land bij.

De daar gevestigde verenigingen tot inzameling van liefdegiften, wier inkomsten, na de nieuwe ramp, aanzienlijk

toenamen, wedijverden als het ware met elkaar, wie van hun de meeste en doelmatigste hulp verlenen zou.

Ook de rijke gemeente Elst in de Betuwe, die zelf ternauwernood aan een ramp was ontsnapt schoot te hulp.

Burgemeester RÖMER, die hierin door de leden van den raad en enige andere notabele personen werd geholpen, bracht daar in korten tijd tot leniging der rampen van den watersnood in Maas en Waal, aan goederen als aan gelden de som van twee à drie duizend gulden bijeen.

Bovendien had de watersnoodcommissie van Gedeputeerde Staten van Gelderland nog over een groot kapitaal te beschikken waaruit zij haar commissiës te Bommel, Tiel, Nijmegen en Druten ruimschoots van het nodige kon voorzien.

Heeft de Commissie te Zaltbommel dan ook voor de noodlijdenden in Maas en Waal gezorgd?

Inderdaad, evenzeer als de Commissie te 's Hertogenbosch trok zij zich aanvankelijk het lot van deze slachtoffers aan.

De algemene Commissie te Amsterdam, die te voren zeer juist begreep, dat de ramp zich, bij het losgaan der rivieren, nog aanmerkelijk uitbreiden zou, had daar ter **splekke** een magazijn met goederen en levensmiddelen gevuld, ten einde daaruit, indien gewenst, eerste hulp te verlenen aan hen, die het nodig hadden.

Haar voorzorg was, zoals ik reeds opmerkte, niet te vergeefs, en door de goede diensten der Bommelse Commissie stond zij al gereed om te helpen, toen het bericht dat de dijk te Leeuwen bezweek nog nauwelijks in de naaste omgeving bekend was.

Maar ook hier werd in de praktijk opnieuw bevestigd, dat hij het meest helpt, die het eerst helpt.

De snelle hulp was immers niet voldoende voor allen, die luid hun noden klaagden, omdat de overstroming hen niet slechts van velen hunner vrienden, maar ook van

have en goed, van bed en brood had beroofd?

De Tielse, Nijmeegse en Drutense Commissies kregen al snel zoveel werk met het ondersteunen der armen, dat zij in het begin, aan niets anders dan aan hunne verpleging behoeften te denken. Hun voornaamste zorgen bestond ongetwijfeld hierin, dat zij de hier en daar opeengehoopte vluchtelingen een goed onderkomen verschafften.

Dientengevolge gingen er honderden naar Nijmegen en Tiel.

Een gedeelte dier slachtoffers, welke naar laatstgenoemde stad verwezen werd, zag ik, na den overtocht over de Waal, ter hoogte van Ochten aan de dijk.

Hun erbarmelijke toestand was wel in staat om zelfs de meest hardvochtige een traan van mededogen af te persen.

Zodra zij evenwel op de plaats van bestemming gekomen waren, was hun grootste leed geleden; want de mensenliefde, welke bijna iedere Nederlander aangeboren, om niet te zeggen, van nature eigen is, beijverde zich ook daar, om hun de ontberingen te doen vergeten, die zij hadden doorstaan.

Evenzeer als te Nijmegen, waarheen een ander gedeelte op karren en wagens werd vervoerd, zijn zij er met de meeste zorg verpleegd geworden.

Zij waren omstreeks 300 in getal.

Er waren 25 voerlieden overgekomen om hen af te halen.

De kinderen en bejaarden, die de verre tocht niet te voet konden afleggen, werden met het armzalige huisraad, dat ze nog bezaten en, op de wagens geplaatst.

De rest volgde de weg over den doorweekte dijk, gelijk een begrafenistoet.

Spoedig bereikten zij de stad, die hen voor vele weken zou herbergen.

Ondergebracht bij burgers en al die tijd door de barmhartigheid van hun landgenoten gevoed, gedekt en gekleed.

Wat overigens het vervoer deze mensen betreft dient nog het volgende worden vermeld.

Bij hun aankomst te Nijmegen werden namelijk de karlieden, net als dat overal gebruikelijk is, betaald voor de dienst, die zij met hunne paarden en wagens hadden bewezen .

In Nijmegen verzorgde men 417 slachtoffers, waarvan er 290 uit Leeuwen, 60 uit Maasbommel, 67 Beuningen afkomstig waren

Van dezen vertrokken er evenwel reeds de 12e februari weer 30 naar hun huizen. Ze kregen bij hun vertrek, voor 5 dagen voedsel en kleding mee.

De overblijvende 387 verbleven in 38 woningen, die door haar regelmatig werden bezocht. Bij allen heerste de grootste tevredenheid over hunne verpleging.

Er waren drie ziekenhuizen voor hen opengesteld, waarvan echter gelukkig slechts weinig gebruik behoefde te worden gemaakt, daar over het algemeen de gezondheidstoestand vrij goed was. Ook werd de daarvoor met uitstekende zorg ingerichte school regelmatig door de kinderen der verpleegden bezocht.

Wat deed inmiddels de districts-Commissie te Tiel ?

De werkzaamheden van deze commissie was niet minder omvangrijk dan de Nijmeegse en die uit de gemeenten Wamel, Dreumel en Leeuwen, welke zij met de daar tegenover liggende dorpen aan de Maas grotendeels verzorgde.

Op de 1 April verpleegde men nog bijna 300 personen in de stad Tiel.

De kazerne was voor hen ingeruimd. Velen waren toen reeds naar hun woningen teruggekeerd.

Op dat tijdstip werd de school ook nog door ongeveer 100 kinderen van slachtoffers bezocht, wiens gezondheids-toestand nagenoeg niets te wensen overliet.

En de commissie te Druten ?

Behoeft in deze niets voor haar onder te doen.

Haar zorg strekte zich voornamelijk over die gemeenten uit,

Ze had de handen vol daaraan, vooral omdat het dorp Druten zelf diep onder water stond.

Geen wonder dus dat zij meermalen hulp uit Nijmegen en Tiel vroeg en zich onmogelijk naar behoren had kunnen kwijten van haar moeilijk werk.

Met het daartoe door haar afgehuurde stoomschip Reserve, zag men haar daar den 8e februari verschijnen, met een aanzienlijke voorraad levensmiddelen, kledingstukken, dekens en brandstoffen, welke zij medebracht.

Hoeveel denkt gij, dat de onderstands kosten in het land van Maas en Waal bedragen hebben?

Ik durf u dat niet met zekerheid zeggen, want zoals gij mogelijk weten zult, hebben de districtscommissies in Gelderland geen openbare rekening en verantwoording van hun administratie gedaan.

Zij hadden zich ook alleen te verantwoorden aan den Commissaris des Konings. Ik geloof echter niet, dat ik er ver naast zit als ik beweer dat de geraamde kosten ten bedrage van f 100.000,- plus minus tweemaal boven de werkelijkheid zaten.

En de schadevergoeding, welke hier uit de algemene collecte en verdere bij den Minister van Binnenlandse Zaken beschikbare gelden is verleend?

Zal vermoedelijk niet heel veel minder dan vijf maal honderd duizend gulden zijn.